

Béla átvágta az árkot, a T alakú, keskeny kutatóárok ma is nyitva áll.

A hegytető pereme alatt egy-egy kiugró, alacsonyabban fekvő gerincen mesterséges teraszok vannak. Az ÉK-i keskeny nyúlványon a felső terasz alatt, 7 m-rel alacsonyabb szinten közel félkör alakban keskeny terasz ugrik ki a meredek hegyoldal felett. A fennsík K-i végében három, különböző szinteken elhelyezkedő mesterséges terasz található. A nagyobbik várrész ÉNy-i, illetve ÉK-i pereme alatt, pár méterrel alacsonyabb szinten van még egy-egy rövid mesterséges terasz. Ezek a teraszok nem védelműl szolgáltak, erre a rendkívül meredek hegyoldalak miatt itt nem volt szükség, hanem lakóhelyek voltak. Jungbert Béla ezeken tárta fel két kora vaskori háznak a nyomait.

A sánc és a hegyperemek által körbezárt őskori telep átmérője K-Ny irányban 550, É-D irányban kb. 300 m, területe a teraszokkal együtt kb. 5,9 ha.

A Kisvár-dombtól ÉÉNy-ra kb. 400 m-re van a Keresztes-hegy, a két hegyet mély völgy, a „Széles-árok” választja el. A Keresztes-hegy fennsíkja erősen tagolt. ÉNy felé (a Kisvár-dombhoz hasonlóan) keskeny gerincen át függ össze a nagy fennsíkkal. A gerinc itt kissé bemélyed, felette rövid, de jelentős sánc zárja le a Keresztes-hegy fennsíkját. A sánc ÉK-i végét új úttal lefaragták, az árkot részben feltöltötték. A sánc metszete ezért jól látszik, eszerint természetes eredetű, sziklás kiemelkedést használtak fel az őskorban, földdel magasztították. A sánc belső magassága 2 m körüli, hossza kb. 20 m.

A rövid sánctól K-re a fennsík kiszélesedik, de erősen tagolt felszínén nem lehet pontosan meghatározni a feltételezhető őskori telep kiterjedését, amire az itt található kora vaskori cserepek utalnak. ÉK-i sziklás végében kereszt áll. Jelenleg az egész terület hosszában vadvédelmi kerítés vonul végig, amely nagyjából kettéosztja a területet.

A nagy fennsík Ny-i végében, a Kisvár-dombtól ÉNy-ra 1,8 km-re, már Balinka felett, a községtől DK-re kb. 800 m-re van a Várhegy. Laposan elnyúló, a környezetéből alig kiemelkedő hegyhát, lankás oldalakkal. É-i, ÉK-i oldala azonban meredek, erősen tagolt, több kiugró nyúlvánnyal. A hegyet bejártam, várnak nem találtam nyomát.

A Kisvár-dombtól ÉK-re 600 méterre, a mélyen fekvő Gaja-patak völgyének túloldala felett húzódó hegygerincen, az Eresztvényi-erdőben 9 nagy méretű, kora vaskori sírhalom található egy sorban, melyekben 1983–1988 között Kovács Tibor, F. Petres Éva és Jungbert Béla végzett ásatást.¹⁰

NOVÁKI GYULA

144. Felgyő, Tábi-tanya (Csongrád megye) U, B, A

A község határának északi szélén, a Csongrád várossal határos részen, a Vidre-ér és a Csukás-ér közötti szegletben fekvő lelőhelyen homokbányát nyitottak, miközben nem vették figyelembe a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal rendelkezését. 2003. augusztus 7.– november 15. között mentőfeltárás keretében összesen 10 régészeti objektumot részlegesen, illetve teljesen megmentettünk, ebből 9 telepobjektum, 1 valószínűleg hamvasztásos sír.

A legkorábbi leletek az *újkőkori* szakálhádi kultúra idejéből származnak. Ennek a kultúrának a gödrét felületben már nem lehetett megfigyelni, csak az öblösödő részét a bánya falában. Nem zárhatjuk ki, hogy ebből a gödörből származik a korszak itteni leginkább figyelemre méltó lelete: egy idol háromszögletű fejrésze. Az elsőként regisztrált objektum egy magányosan eltemetett edény alsó része, feltehetően a *kora bronzkori* Makókultúra temetkezése lehetett. Ennek a kultúrának két kerek gödrét figyelhettük meg gyér leletanyaggal. Egy gödör leletanyagáról valószínűsíthető, hogy a Vátya kultúrába tartozik. Két gödör lelet nélkülinek bizonyult. Egy árok kis részletét is sikerült feltárni, belőlük csak kevés, apró, kopott őskori cserép került elő. Ez azonban nem zárja ki, hogy avar kori telephez tartozott, két gödör ugyanis *avar* korinak bizonyult.

A leletek restaurálása a szentesi Koszta József Múzeumban folyik, ennek befejeződés után a csongrádi Tari László Múzeumba kerülnek.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

145. Felsőtárkány határa

(Heves megye) R, Sza
Gödör-kert

A 2000 év óta folyamatosan vizsgált lelőhelyen 2003-ban nagy volumenű gyűjtéseket nem folytattunk, hanem a szelvényt bővítettük és tájékozódó jellegű próbamintákat vettünk, melyeket fel is dolgoztunk. A terepi munkát Prof. David Begunnak, a Torontói Egyetem Embertani Tanszékének vezetőjével és munkatársaival végeztük. Emellett feldolgoztam a korábbi években a szelvény 7. rétegéből gyűjtött fosszilis rágcsálóanyagot, mely az alábbi taxonokból áll:

Eurolagus fontanessi, *Trogontherium minutum*, *Spermophilinus bredai*, *Albanesia grimmi*, *Hyloptes sp.*, *Blackia miocaenica*, *Muscardinus aff. sansaniensis*, *Muscardinus sp.*, *Glirulus sp.*, *Paraglrulus off. werenfelsi*, *Myoglis meini*, *Eomyops oppligeri*, *Keramidomys mohleri*, *Megacricetodon minutus*, *Eumyarion medius*, *Colimys doboosi n. sp.*, *Anomalomys gaudryi*.

A faunát a Pásztói Múzeumban, a Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet Természettudományi Gyűjteményébe leltároztuk.

A leletegyüttes domináns faja – a *Collimys doboosi* – a tudományra nézve új fajnak bizonyult és 400 foglelet-

¹⁰ RégFüz 36 (1983) – 41 (1988)

re épülő leírása megjelenés alatt áll a *Fragmenta Paleontologica* szerkesztés alatt álló 22. kötetében.

A fauna egészének sajátosságait 2003 szeptemberében, a Romániai Paleontológusok 4. Symposiumán, Kolozsváron előadás formájában mutattam be. Ennek írott változata ugyancsak szerkesztés alatt áll az *Acta Paleontologica Romaniae* IV. kötetében.

A kétéltű- és hüllőcsontok dr. Venczel Márton (Kőrösvidéki Múzeum, Nagyvárad) feldolgozása alatt állnak. A rovarvő-maradványokat dr. Vlad Codrea tanácskezelő egyetemi tanár (Babes-Bolyai Egyetem) részére adtuk át feldolgozásra.

Az ostracoda és foraminifera anyag vizsgálatát Szurominé Korecz Andrea vállalta. A puhatestűhéjak elemzésén dr. Kókay József dolgozik.

Felsőtárkány–Felnémet közötti útmenti lelőhely

A vizsgált lelőhely a Felnémet és Felsőtárkány községeket összekötő műút ÉNy-i oldalán található. Első tanulmányozója dr. Dávid Árpád volt, aki innen 1 db *Megacricetodon* sp. felső M1 molárist gyűjtött. (A szórványlelet pontosabb rendszertani meghatározása nem lehetséges.) A szelvényt 2002 őszén metszették meg kerékpárút építése kapcsán, ami jelentősen megkönnyítette a vizsgálatokat.

2003 márciusában próbamintázás során derült ki, hogy a szelvény két szintje is tartalmaz gerinces maradványokat. Felnémet–Felsőtárkány 2/3: tömött sötétszürke agyag lencse alakú gipszkonkréciókat és *Limacidae* mészlemezeket tömegével tartalmaz. A réteg a feltárás teljes hosszában követhető. Felnémet–Felsőtárkány 2/7: rozsdavörös silt növénylenyomatokkal. A mederkitöltést formáló képződmény csak a szelvény északi részén tanulmányozható. A lelőhely vizsgálatát és mintázását leletmentés keretében végeztem, mivel az útmenti részből a lehető leggyorsabban ki kellett termelni a faunát tartalmazó agyagot. Az év folyamán a lelőhelyről összesen 5 tonna üledéket termeltünk ki, amelyből három tonnát iszapoltunk és válogattunk is. A szeptember és október hónapok folyamán gyűjtött két tonna mintát a hideg idő beállta miatt már nem iszapoltuk ki.

A 2003 tavaszán és nyarán végzett gyűjtéseink az alábbi taxonokat eredményezték. A meghatározások még előzetesnek tekinthetők.

Csak az alsó FF2/3 szintben előforduló fajok:

Albanesia grimmi (repülő mókus), *Spermophilinus bredai* (földi mókus), *Miodromys hamadryas* (pele).

Mindkét faunatartalmú szintben előforduló fajok:

Prolagus oeningensis (nyúl), *Trogontherium minutum* (hód), *Blackia miocaenica* (repülő mókus), *Myoglis meini* (pele), *Keramidomys* sp. (hajnalegér), *Cricetodon* sp., *Eumyarion medius*, *Democricetodon brevis*, *Megacricetodon minor*, *Collimys doboosi*, *Anomalomys gaudry* (6 hörcsögfej).

Csak a felső FF 2/7 szintben előforduló fajok:

Heteroxerus sp. (földi mókus), *Microdyromys complicatus* (pele), *Democricetodon* sp., *Megacricetodon* sp. (2 hörcsögfej).

A Felsőtárkány–Felnémet lelőhely anyaga a Gődörkert faunájánál kissé idősebb. Néhány eleme (*Cricetodon* sp., *Democricetodon* fajok, *Megacricetodon minor*) a bádeni és a korai szarmata faunák (MN 6, MN 7 zónák) jellemző tagja és itt fordulnak elő utoljára a Kárpát-medencében. Jelentős korkülönbséggel mégsem lehet számolni, mivel a két lelőhely közös genusai közül az *Eumyarion*, *Collimys*, *Anomalomys* evolúciós szintjében nincs lényeges különbség. A *Megacricetodon* nemzetséget a Felnémet–Felsőtárkány lelőhelyen a *M. minor*, míg a Gődörkertben a *M. minutus* képviseli. Utóbbi faj a svájci molasszban csak az MN 7–8 zónákban jelenik meg. Meglátásunk szerint a Felsőtárkányi-medence új lelőhelye ugyancsak az MN 7–8 zónába sorolható, mely megfelel a szarmata korszak késői részének.

Faunisztikai érdekesség a *Prolagus oeningensis* kistermetű nyúlféle tömeges jelentkezése, mely Európa középső miocénjében igen gyakori, de Magyarországon ez az első felbukkanása. Ugyancsak első hazai előfordulását tapasztalhattuk a *Heteroxerus* sp. földi mókusnak. Ez a nemzetség Dél-Európa és Kis-Ázsia neogén gerinces faunáiban jelentős egyedszámmal van jelen. Egyetlen mai reliktszerű előfordulása az Atlasz-hegységben található.

A Felnémet–Felsőtárkány 2/3 szint kétéltű és hüllőfaunája

A herpetofauna feldolgozását végző dr. Venczel Márton (Nagyvárad, Kőrösvidéki Múzeum) kollégáknak ez ideig az alábbi taxonokat sikerült elkülöníteni:

Salamandridae indet., *Latonia Gigantea*, *Discoglossidae* indet., *Pelogates* sp., *Hyla* sp., *Rana (Pelophylax) sp.*, *Anura* indet., *Ophisaurus cf. spinari*, *Anguis* sp., *Pseudopus* sp., *Lacerta* sp., *Scolecophidia* indet., *Colubrinae* indet., *Viperidae* indet.

A leletegyüttes viszonylag magas biodiverzitást mutat, amelyben egyaránt találunk vízi élőhelyeken előforduló elemeket (pl. *Latonia*, *Rana (Pelohylax) sp.*) és száraz élőhelyeket kedvelő alakokat is. Ez utóbbiak azonban túlnyomó többséget képviselnek a herpetofaunában.

A 2003. évi terepi munkálatokat a T 029148. sz. OTKA téma támogatásával végeztük.

HÍR JÁNOS

146. Fonyód, Fehérbézsény

(Somogy megye) U, R, B, LT, Ró, Á, Tö, Kú
Fehérbézsény Fonyódtól DK-re 4 km-re, a Kaposvár–Fonyód műúttól K-re helyezkedik el. A lelőhely (M7 S33) a Fehér-Bézsény-puszta és Bézsényi-dűlő nevű határrészekén, a fonyódi berekből kiemelkedő úgynevezett bézsényi földnyelv középső részén, több É–D-i irányú dombháton húzódik, amelyen a leendő M7 autópálya nyomvonala, illetve csomópontja ÉK–DNy-i irányban terül el.

A lelőhelyen, a 149,55 és 150,200 km-szelvények között 2003. március 27-től december 9-ig 51 820 m²-en